

ISSAI 1

The International Standards of Supreme Audit Institutions, ISSAI, are issued by the International Organization of Supreme Audit Institutions, INTOSAI. For more information visit www.issai.org

INTOSAI

Lima Bəyannaməsi

Bakı - 2008

INTOSAI PROFESSIONAL STANDARDS COMMITTEE

PSC-SECRETARIAT

RIGSREVISIONEN • LANDGREVEN 4 • P.O. Box 9009 • 1022 COPENHAGEN K • DENMARK
TEL.: +45 3392 8400 • FAX: +45 3311 0415 • E-MAIL: INFO@RIGSREVISIONEN.DK

INTOSAI

INTOSAI General Secretariat - RECHNUNGSHOF
(Austrian Court of Audit)
DAMPFSCHIFFSTRASSE 2
A-1033 VIENNA
AUSTRIA

Tel.: ++43 (1) 711 71 • Fax: ++43 (1) 718 09 69

E-MAIL: intosai@rechnungshof.gv.at;
WORLD WIDE WEB: <http://www.intosai.org>

MÜNDƏRİCAT

<i>Ön söz</i>	4
<i>Giriş</i>	5
<i>I Ümumi müddəlar</i>	6
<i>II Müstəqillik</i>	7
<i>III Parlament, hökumət və inzibati rəhbərlik ilə münasibətlər</i>	8
<i>IV Ali Audit Qurumunun hüquqları</i>	9
<i>V Audit metodları, audit heyəti, beynəlxalq təcrübə mübadiləsi</i>	10
<i>VI Hesabat</i>	11
<i>VII Ali Audit Qurumunun audit səlahiyyətləri</i>	12

Ön söz

20 ildən çox bundan əvvəl, 1977-ci ilin oktyabr ayında, Lima şəhərində (Peru) İNCOSAİ-ın IX Konqresində Auditin Rəhbər Prinsiplərinin Lima Bəyannaməsi nümayəndələr tərəfindən sürəkli alqışlarla qəbul edilərkən, tam əminliklə olmasa da onun dünya miqyasında müvəffəqiyyətinə böyük ümidlər var idi.

Böyük ümidlərin arxada qaldığı və hər bir ölkə baxımından dövlət auditinin inkişafına həlledici təsir göstərdiyi o dövrdə Lima Bəyannaməsi ilə böyük təcrübə əldə etdik. Hansı regionda yerləşməsindən, hansı inkişaf səviyyəsinə malik olmasından, dövlət sisteminə necə inteqrasiya etməsindən və ya necə təşkil edilməsindən asılı olmayaraq İNTOSAİ-də birləşən hər bir Ali Audit Qurumu üçün Lima Bəyannaməsi eyni dərəcədə əhəmiyyətlidir.

Bəyannamənin müvəffəqiyyəti qeyd edilənlərlə yanaşı onun hökumət auditinə aid məqsəd və məsələlərin müfəssəl siyahısını əhatə etməsi, eyni zamanda nəzərəçarpacaq əhəmiyyətli və yığcam olması, diqqəti əsas elementlərdən yayındırmayan aydın dili onu istifadədə asan etməsidir.

Lima Bəyannaməsinin başlıca məqsədi müstəqil hökumət auditini üçün çağırışdır. Belə tələblə yaşamayan Ali Audit Qurumu bu standartlara uyğun gəlmir. Bu təəccüblü deyil, belə ki, Ali Audit Qurumunun müstəqilliyi İNTOSAİ birliyində tez-tez təkrarən müzakirəyə çıxarılan mövzu olaraq qalmaqdadır. Lakin, Ali Audit Qurumu sadəcə müstəqillik əldə etməklə Lima Bəyannaməsinin məqsədinə çatmış olmur; bu müstəqillik həmçinin qanunvericiliklə möhkəmlənməlidir. Bunun üçün isə yaxşı fəaliyyət göstərən qanuni müdafiə qurumlarının olması zəruridir və onlar yalnız demokratiyaya əsaslanan qanunlarda tapılır.

Qanun və demokratiya qaydaları, bununla yanaşı, hökumət auditinin əsl müstəqilliyi üçün əsas özlü və sütündür və Lima Bəyannaməsi onlar üzərində formalaşdırılıb. Bəyannamədə əks olunan rəhbər prinsiplər zamana sığmır və onların əsas dəyəri qəbul olunduqdan sonrakı illərdə də qorunmaqdadır. Bəyannamənin yenidən çap olunması qərarı keyfiyyətə və onların müəlliflərinin uzaqgörənlik ruhuna bir sübutdur.

Biz Hökumət Auditini üzrə Beynəlxalq Jurnala hökumət auditini üçün Magna Karta (Mərəmlərin Böyük Xartiyası) olan yenidən redaktə edilmiş Lima Bəyannaməsinin fundamental sənəd əhəmiyyətini dərk edərək çap edilməsi üçün səylərinə görə minnətdarlığımızı bildiririk. Biz indi bilirik ki, Lima Bəyannaməsi gələcəkdə yayılması davam edəcəkdir. Bu yüksək ideallarla yaşamaq bizim hamımız üçün cari vəzifə olaraq qalmaqdadır.

Vyana, 1998-ci ilin payızı
Dr. Franz Fielder
İNTOSAİ-nin baş katibi

AUDİTİN RƏHBƏR PRİNSİPLƏRİNİN LİMA BƏYANNAMƏSİ

Giriş

Ali Audit Qurumlarının Beynəlxalq Təşkilatının (İNTOSAI) IX Konqresi Lima şəhərindəki görüşündə:

- dövlət vəsaitlərinin düzgün və effektiv istifadəsinin onun müvafiq qaydada idarəedilməsi və səlahiyyətli orqanların bu sahədəki qərarlarının təsirliliyi üçün ən vacib ilkin şərtlərdən biri olduğunu nəzərə alaraq;
- bu məqsədə çatmaq üçün hər bir ölkənin müstəqilliyi qanunla təmin edilən Ali Audit Qurumuna malik olması zərurətini nəzərə alaraq;
- dövlət fəaliyyətinin sosial və iqtisadi sahələrə doğru genişlənməsi və beləliklə, əhəmiyyətli maliyyə çərçivəsinin məhdudiyətlərindən kənarında fəaliyyət göstərməsi baxımından belə qurumların mövcudluğu zərurətini nəzərə alaraq;
- Birləşmiş Millətlər Təşkilatının məqsədlərinə riayət etməklə dövlətin stabilliyi və inkişafı üçün dövlət vəsaitlərindən düzgün və səmərəli istifadə edilməsi, şəffaf maliyyə idarəetməsinin inkişafı, inzibati fəaliyyətin düzgün təşkili, obyektiv hesabatlar dərc etməklə dövlət orqanları və geniş ictimaiyyət ilə məlumat mübadiləsinin auditin xüsusi məqsədləri kimi çox vacib olmasını nəzərə alaraq;
- İNTOSAI-nin əvvəlki konqreslərində, plenar iclaslarında qəbul edilmiş qətnamələrin bütün üzv ölkələr tərəfindən yayılmasına razılıq verilməsini nəzərə alaraq

QƏRARA ALIR:

“Auditin Rəhbər Prinsiplərinin Lima Bəyannaməsi” adlı sənəd nəşr edilsin və yayılsın.

I. Ümumi müddəalar

Maddə 1. Auditin məqsədi

Audit konsepsiyası və onun təşkili dövlət maliyyə inzibatçılığı ilə birbaşa əlaqədardır, çünki dövlət vəsaitlərinin idarə edilməsi inama əsaslanır. Audit öz-özlüyündə məqsəd deyildir, tənzimləyici sistemin tərkib elementi olub onun məqsədi qabaqcadan maliyyə inzibatçılığının qanunilik, səmərəlilik, təsirlilik və qənaətlilik prinsiplərinin pozulmasını və qəbul edilmiş standartlardan kənarlaşmaları aşkar edərək fərdi hallarda təshihəçici tədbirlərin həyata keçirilməsini, müvafiq işçilərin öz məsuliyyətini dərk etməsini, qanun pozuntularının aradan qaldırılmasını və ən azı məhdudlaşdırılmasını təmin etməkdir.

Maddə 2. İlkin (pre) və sonrakı (post) audit

1. İlkin audit faktların müəyyən edilməsindən əvvəl inzibati və ya maliyyə fəaliyyətinin yoxlanılmasını nəzərdə tutur. Sonrakı audit isə müəyyən faktdan sonra həyata keçirilir.

2. Səmərəli ilkin audit dövlət vəsaitlərinin effektiv idarə olunması üçün dövlətin üzərinə qoyulmuş zəruri vəzifədir. Bu, Ali Audit Qurumu və ya başqa audit təşkilatları tərəfindən həyata keçirilə bilər.

3. Ali Audit Qurumu tərəfindən həyata keçirilən ilkin audit, pozuntular baş verməzdən öncə onların qarşısının alınması mümkünlüyü baxımından üstünlüyə malik olsa da, iş yükünün hədsiz dərəcədə artması və qanun qarşısında məsuliyyətin silinməsi (yayğınlaşdırılması) bu auditin çatışmamazlıqlarıdır. Ali Audit Qurumu tərəfindən həyata keçirilən sonrakı audit onların hesabatlılıq məsuliyyətini artırır. Bu, dəymiş zərərin əvəzinin ödənilməsi kimi həyata keçirilməklə, pozuntuların təkrarlanmasının qarşısını ala bilər.

4. Ali Audit Qurumu tərəfindən ilkin auditin keçirilməsi hər bir ölkənin hüquqi şəraiti və şərtləri, o cümlədən tələbləri ilə təyin olunur. Sonrakı audit isə ilkin auditin keçirilib-keçirilməməsindən asılı olmayaraq Ali Audit Qurumunun mütləq vəzifəsidir.

Maddə 3. Daxili və xarici audit

1. Daxili audit xidmətləri hökumətin ayrı-ayrı təsisatları və təşkilatlarının tərkibində yaradılırlar, lakin xarici audit xidmətləri yoxlanılan təşkilatların təşkilati strukturunun bir hissəsi deyildir. Ali Audit Qurumu xarici audit xidmətidir.

2. Daxili nəzarət xidmətinin, tərkibində yaradıldığı təşkilatın rəhbərinə tabe olması zəruridir. Buna baxmayaraq o, müvafiq təşkilati struktur daxilində mümkün qədər funksional və təşkilati cəhətdən müstəqil olmalıdır.

3. Ali Audit Qurumu xarici audit xidməti olaraq daxili audit xidmətinin effektivliyini yoxlamalıdır. Əgər daxili audit xidmətinin effektiv olması müəyyən edilərsə, onda Ali Audit Qurumunun səlahiyyətlərinə xələl vurmamaq şərti ilə, tam auditin keçirilməsi, vəzifələrin məqsədmüvafiq bölüşdürülməsi və ya verilməsi və Ali Audit Qurumu ilə daxili audit xidməti arasında əməkdaşlığın təmin edilməsi istiqamətlərində səylər göstərilə bilər.

Maddə 4. Qanunilik auditi, düzgünlük auditi və səmərəlilik auditi

1. Ali Audit Qurumunun əhəmiyyətli vəzifəsi maliyyə inzibatchılığının və mühasibat hesabatlarının qanuniliyinin və düzgünlüyünün yoxlanılmasıdır.

2. Xüsusi əhəmiyyət kəcb edən bu növ audiddən əlavə dövlət inzibatchılığının qənaətliliyinin, effektivliyinin və təsirliliyinin yoxlanılmasına yönəldilən səmərəlilik auditi kimi eyni dərəcədə əhəmiyyətli olan audit növü də mövcuddur. Səmərəlilik auditi yalnız xüsusi maliyyə əməliyyatlarını deyil, həmçinin təşkilati və inzibati sistemlər də daxil olmaqla dövlət fəaliyyətinin bütün aspektlərini əhatə edir.

3. Ali Audit Qurumunun audit işinin məqsədləri olan maliyyə inzibatchılığının qanuniliyi, düzgünlüyü, qənaətliliyi, effektivliyi və nəticələliyi əsasən eyni dərəcədə vacibdir.

II. Müstəqillik

Maddə 5. Ali Audit Qurumunun müstəqilliyi

1. Ali Audit Qurumu yalnız audit həyata keçirilən təsisatdan asılı olmadıqda və kənar müdaxilələrdən mühafizə olunduqda qarşısına qoyulmuş vəzifələri obyektiv və səmərəli yerinə yetirə bilər .

2. Dövlət orqanları ümumilikdə dövlətin bir hissəsi olduqları üçün mütləq müstəqil olmasalar da, Ali Audit Qurumu onun üzərinə qoyulmuş məsələləri həll etmək üçün tələb olunan funksional və təşkilati müstəqilliyə malik olmalıdır.

3. Ali Audit Qurumunun təsis edilməsi və onun müstəqilliyinin zəruri səviyyəsi Konstitusiyaya ilə təsbit edilməli, təfsilatı isə müvafiq

qanunvericiliklə müəyyən olunmalıdır. Xüsusilə, Ali Audit Qurumunun müstəqilliyi və audit mandatı ilə yanaşı istənilən müdaxiləyə qarşı ali məhkəmənin malik olduğu adekvat qanuni müdafiəsi təmin olunmalıdır.

Maddə 6. Ali Audit Qurumunun üzvlərinin və əməkdaşlarının müstəqilliyi

1. Ali Audit Qurumunun müstəqilliyi onun üzvlərinin müstəqilliyi ilə ayrılmaz surətdə bağlıdır. Ali Audit Qurumu əvəzinə qərar qəbul edən və üçüncü tərəf qarşısında bu qərarlara görə məsuliyyət daşıyan şəxslər üzvlər sayılır, başqa sözlə, onlar kollegial rəhbər orqanların üzvləri və ya təkbaşına idarə olunan Ali Audit Qurumunun rəhbəridir.

2. Üzvlərin müstəqilliyinə Konstitusiya ilə təminat verilməlidir. Xüsusilə, onların işdən azad olunması proseduru da Konstitutsiyada əks edilməli və onların müstəqilliyinə xətdər yetirilməməlidir. Ali Audit Qurumunun üzvlərinin vəzifəyə təyinedilməsi və vəzifədən azad edilməsi qaydası hər bir ölkənin konstitusional strukturundan asılıdır.

3. Öz peşəkar fəaliyyətlərində Ali Audit Qurumunun audit heyəti yoxlanılan təşkilatların təsirinə məruz qalmamalı və belə təşkilatlardan asılı olmamalıdırlar.

Maddə 7. Ali Audit Qurumlarının maliyyə müstəqilliyi

1. Ali Audit Qurumları öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün maliyyə vəsaitləri ilə təmin edilməlidirlər.

2. Lazım olduğu təqdirdə Ali Audit Qurumunun zəruri maliyyə vəsaitləri əldə etmək məqsədilə bilavasitə milli büdcə üzrə qərarlar qəbul edən dövlət orqanına müraciət etmək hüququ olmalıdır.

3. Ali Audit Qurumunun onun üçün ayrılmış büdcədən ayrı-ayrı istiqamətlər üzrə öz səlahiyyətləri çərçivəsində istifadə etmək hüququ olmalıdır.

III. Parlament, hökumət və inzibati rəhbərlik ilə münasibətlər

Maddə 8. Parlament ilə qarşılıqlı münasibətlər

Ali Audit Qurumunun müstəqilliyinin Konstitusiya və qanunla təsbit edilməsi bu orqana hətta parlamentin nümayəndəsi kimi çıxış etdiyi və sonuncunun göstərişi ilə yoxlama keçirdiyi hallarda da yüksək dərəcəli təşəbbüslə və muxtariyyətlə

işləməyə imkan verir. Ali Audit Qurumu ilə parlament arasında olan qarşılıqlı münasibətlərə dair müddəalar hər bir ölkənin şərait və tələblərinə uyğun olaraq milli Konstitusiyaya ilə müəyyən edilməlidir.

Maddə 9. Hökumət və inzibati rəhbərlik ilə qarşılıqlı münasibətlər

Ali Audit Qurumu hökumətin, onun inzibati rəhbərliyinin və ona tabe olan istənilən digər orqanın fəaliyyətini yoxlayır. Lakin bu, hökumətin Ali Audit Qurumuna tabe olması demək deyildir. Xüsusilə, hökumət öz fəaliyyəti və səhvlərinə görə tam şəkildə və müstəsna olaraq məsuliyyət daşıyır, Ali Audit Qurumunun ekspert rəylərinin və auditlə aşkar edilmişlər üzrə fikirlərin qanuni olan və hüquqiliyi təmin edən rəy kimi təqdim edilmədiyinə əsaslanaraq hökumət özünü bu məsuliyyətdən azad etməməlidir.

IV. Ali Audit Qurumunun hüquqları

Maddə 10. Tədqiqat hüquqları

1. Ali Audit Qurumunun maliyyə inzibatçılığına aid olan bütün sənədləri əldə etmək imkanı, şifahi və ya yazılı şəkildə onun lazım bildiyi istənilən məlumatı tələb etmək hüququ olmalıdır.
2. Ali Audit Qurumu hər bir audit üçün auditin bilavasitə yoxlanılan təşkilatda və ya Ali Audit Qurumunun özündə həyata keçirilməsinin məqsədəuyğunluğu barədə qərar qəbul etməlidir.
3. Məlumatların və ya tələb olunan sənədlərin və digər maliyyə arayışlarının Ali Audit Qurumuna təqdim edilmə müddəti ayrı-ayrı hallarda qanun və ya Ali Audit Qurumu tərəfindən məhdudlaşdırılmalıdır.

Maddə 11. Ali Audit Qurumunun qərarlarının icrası

1. Audit aparılan təşkilat qanunla və ya Ali Audit Qurumu tərəfindən xüsusi olaraq müəyyən edilmiş müddətdə Ali Audit Qurumunun qərarlarına şərh verməli və audit qərarlarının nəticələrinə dair həyata keçirilmiş tədbirləri göstərməlidir.
2. Ali Audit Qurumunun qərarları qanunsuz və ya əsassız olaraq icra edilmədikdə Ali Audit Qurumu lazımi tədbirlərin həyata keçirilməsi və müqəssirlərin məsuliyyətə cəlb olunması tələbi ilə səlahiyyətli orqanlara müraciət etmək hüququna malik olmalıdır.

Maddə 12. Ekspert rəyi və məsləhət hüquqları

1. Zərurət olduqda Ali Audit Qurumu maliyyə məsələlərinə aid olan qanun və digər müddəaların layihələri üzrə qeydlər də daxil olmaqla öz peşəkar biliyini və təcrübəsini ekspert rəyi şəklində parlamentin və inzibati rəhbərliyin diqqətinə çatdırı bilər. İnzibati rəhbərlik belə ekspert rəyinin qəbuluna və ya rədd edilməsinə tam məsuliyyət daşmalıdır; bundan əlavə Ali Audit Qurumunun bu əlavə vəzifəsi onun gələcək audit qərarlarına və auditin effektivliyinə təsir göstərməməlidir.

2. Digər tərəfdən, hesabatlılıq prosedurlarının məqbul və imkan daxilində vahid formaya salınmasına dair qətnamələr yalnız Ali Audit Qurumu ilə razılaşdırılmaqla qəbul olunmalıdır.

V. Audit metodları, audit heyəti, beynəlxalq təcrübə mübadiləsi

Maddə 13. Audit metodları və prosedurları

1. Ali Audit Qurumu auditini onun tərəfindən qəbul edilmiş proqrama uyğun keçirməlidir. Müəyyən dövlət orqanlarının ayrı-ayrı hallarda auditni keçirilməsi haqqında xahiş etmək hüququ qüvvədə qalır.

2. Audit hər şeyi çox nadir hallarda əhatə etdiyinə görə Ali Audit Qurumunun bir qayda olaraq seçmə üsulundan istifadə etməsi zəruri olur. Lakin audit obyektləri müəyyən model əsasında seçilməli, maliyyə inzibatçılığının keyfiyyətli və düzgün idarə edilməsi haqqında mümkün qərarın verilməsi üçün onların sayı kifayət qədər çox olmalıdır.

3. Audit üsulları maliyyə inzibatçılığına uyğun olan elmi və texniki nailiyyətlərin tətbiq edilməsi ilə təkmilləşdirilməlidir.

4. Auditorlarına kömək məqsədilə auditni keçirilməsinə dair Ali Audit Qurumu tərəfindən qaydalar və təlimatların hazırlanması məqsədmüvafiqdir.

Maddə 14. Audit heyəti

1. Ali Audit Qurumunun üzvləri və əməkdaşları onların üzərinə qoyulmuş vəzifələri tamamilə yerinə yetirmək üçün müvafiq ixtisasa və əxlaqi dürüstlüyə malik olmalıdırlar.

2. Ali Audit Qurumuna işə qəbul zamanı onların nəzəri hazırlıq, iş qabiliyyəti və ixtisası üzrə müvafiq iş təcrübəsinin səviyyəsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

3. Ali Audit Qurumunun bütün üzvlərinin və əməkdaşlarının idarədaxili, universitet və beynəlxalq proqramlar vasitəsilə nəzəri və təcrübi cəhətdən peşəkar hazırlığının təkmilləşdirilməsinə maksimum diqqət yetirilməlidir. Bu cür inkişaf bütün mümkün maliyyə və təşkilati vasitələrlə həvəsləndirilməlidir. Peşəkar inkişaf hüquqi, iqtisadi və mühasibat bilikləri üzrə ənənəvi çərçivənin ardınca həyata keçirilməli və məlumatların elektron işlənməsi kimi digər işgüzar inzibatçılıq texnikalarını əhatə etməlidir.

4. Audit heyətinin yüksək ixtisaslı kadrlarla təmin edilməsi üçün əmək haqqının şəviyyəsi bu növ məşğulluq növünə xas olan xüsusi tələblərlə uzlaşdırılmalıdır.

5. Audit heyətinin xüsusi vərdiş və bacarığa malik olmadığı hallarda Ali Audit Qurumu auditə kənar ekspertləri dəvət edə bilər.

Maddə 15. Beynəlxalq təcrübə mübadiləsi

1. Ali Audit Qurumlarının beynəlxalq təşkilatları çərçivəsində fikir və təcrübənin beynəlxalq mübadiləsi Ali Audit Qurumunun öz vəzifələrini yerinə yetirməsi baxımından səmərəli kömək vasitəsidir.

2. Bu məqsədə BMT və digər təşkilatların müştərək şəkildə təşkil etdiyi beynəlxalq konqreslər, təlim seminarları, regional işçi qrupları və xüsusi dövrü jurnalın dərc olunması yolu ilə çatılır.

3. Bu istiqamət üzrə fəaliyyət və səylərin genişləndirməsi və fəallaşdırması arzu olunandır. Müqayisəli qanunvericilik bazası əsasında dövlət auditi üzrə vahid terminologiyanın inkişaf etdirilməsi xüsusilə vacibdir.

VI. Hesabat

Maddə 16. Parlament və ictimaiyyət qarşısında hesabat

1. Ali Audit Qurumunun həyata keçirilən auditlərin yekunları barədə hər il və birbaşa parlamentə və ya digər səlahiyyətli dövlət orqanına məruzə etmə səlahiyyəti və borcu Konstitusiyaya ilə təsbit olunmalıdır. Həmin məruzə dərc olunmalıdır. Bu, məlumatın paylanması və müzakirəsini təmin edəcək və Ali Audit Qurumunun qərarlarının həyata keçirilməsi üçün daha əlverişli imkanlar yaradacaqdır.

2. Ali Audit Qurumunun il ərzində müəyyən vacib və əhəmiyyətli qərarlar üzrə hesabat vermək səlahiyyətinə malik olmalıdır.

3. Ümumiyyətlə, illik hesabat Ali Audit Qurumunun bütün fəaliyyətini əhatə etməlidir, yalnız hesabatdakı maraqların qorunmalı olduğu və ya qanunla qorunduğu hallarda Ali Audit Qurumu bu maraqların açıqlanmasının faydasını diqqətlə ölçüb-biçməlidir.

Maddə 17. Hesabat metodu

1. Hesabat faktlar, onların obyektiv və dəqiq qiymətləndirilməsi əsasında hazırlanmalı, işin məğzinin şərhilə kifayətlənməlidir. Hesabatın dili aydın və hamı tərəfindən başa düşülən olmalıdır.
2. Auditin yekunları üzrə Ali Audit Qurumunun qərarlarına audit həyata keçirilmiş təşkilatın mövqeyi məsələsinə lazımi diqqət yetirilməlidir.

VII. Ali Audit Qurumunun audit səlahiyyətləri

Maddə 18. Audit səlahiyyətlərinin Konstitusiya əsası, dövlət maliyyə inzibatçılığının auditi

1. Ali Audit Qurumunun əsas audit səlahiyyətləri Konstitusiya ilə təsbit olunmalıdır; təfsilatlar isə qanunvericiliklə müəyyən edilə bilərlər.
2. Audit səlahiyyətlərinin konkret şərtləri hər bir dövlətin şəraiti və tələblərindən asılı olaraq müəyyən edilməlidir.
3. Büdcədə əks olunub-olunmamasından asılı olmayaraq dövlət maliyyəsi üzrə bütün əməliyyatlar Ali Audit Qurumu tərəfindən həyata keçirilən auditin obyektli olmalıdır. Milli büdcədə maliyyə inzibatçılığı elementinin istisna edilməsi onun audit prosesindən kənar qalmasına əsas vermir.
4. Ali Audit Qurumu həyata keçirdiyi auditlər vasitəsi ilə büdcə təsnifatının dəqiq və hesabat sisteminin isə mümkün qədər sadə və aydın müəyyən edilməsinə səy göstərməlidir.

Maddə 19. Xarici ölkədə yerləşən dövlət orqanlarının və digər təşkilatların auditi

Xaricdə yerləşən dövlət orqanlarının və digər təşkilatların auditi də Ali Audit Qurumu tərəfindən ümumi prinsiplərə uyğun olaraq həyata keçirilir. Belə təşkilatların yoxlanılması zamanı beynəlxalq hüquqla müəyyən edilmiş məhdudiyyətlərə əməl olunması məsələsinə lazımi diqqət yetirilməlidir. Lakin bu məhdudiyyətlərin aradan qaldırılması sübut olunarsa, onda beynəlxalq hüquqi sənədlərdə müvafiq dəyişikliklər aparıla bilər.

Maddə 20. Vergilərin auditi

1. Ali Audit Qurumu vergi daxilolmalarının mümkün qədər geniş auditini aparmaq və bu zaman ayrı-ayrı fərdlərin vergi sənədlərini də nəzərdən keçirmək səlahiyyətlərinə malik olmalıdır.
2. Vergilərin auditi birinci növbədə onun qanuniliyinin və düzgünlüyünün yoxlanılması ilə bağlıdır. Lakin, Ali Audit Qurumu vergi haqqında qanunun tətbiq olunmasının auditi zamanı həmçinin sistemin və gəlirlərin daxil olmasının səmərəliliyini, daxilolmalar üzrə məqsədlərin əldə olunmasını yoxlamalı, lazım olduqda müvafiq qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə dair təkliflər irəli sürməlidir.

Maddə 21. Dövlət müqavilələri və dövlət işləri

1. Dövlət orqanları tərəfindən müqavilə və dövlət işlərinə sərf olunan vəsaitlərin əhəmiyyətli dərəcədə olması bu vəsaitlərdən istifadə üzrə hərtərəfli auditin həyata keçirilməsini zəruri edir.
2. Dövlət satınalmalarına dəvət qiymət və keyfiyyətin şərtləri üzrə daha sərfəli təklifin əldə edilməsi üçün ən əlverişli prosedurdur. Dövlət satınalmalarına dəvət olmadıqda Ali Audit Qurumu bunun səbəbini müəyyənləşdirməlidir.
3. Dövlət işlərinin auditi zamanı Ali Audit Qurumu belə işlərə rəhbərliyin həyata keçirilməsi üçün müvafiq standartların hazırlanmasına kömək etməlidir.
4. Dövlət işlərinin auditi yalnız ödənişlərin düzgünlüyünü deyil, həmçinin idarəetmənin strukturunun səmərəliliyini və bu sahədə işlərin keyfiyyətini də əhatə etməlidir.

Maddə 22. Məlumatın elektron işlənməsi üzrə xidmətlərin auditi

Məlumatın elektron işlənməsi üzrə xidmətə sərf edilən böyük həcmli vəsaitlər müvafiq auditin aparılmasını tələb edir. Belə yoxlamalar sistemli həyata keçirilməlidir və bu zaman tələbatın planlaşdırılması, elektron avadanlığının qənaətlə istifadə olunması, daha çox audit həyata keçirilən təşkilatın inzibati rəhbərliyindən müvafiq qaydada seçilmiş mütəxəssis heyətinin istifadəsi, sui-istifadə hallarının qarşısının alınması, əldə olunan məlumatların faydalılığı kimi cəhətləri əhatə etməlidir.

Maddə 23. Dövlətin iştirakı ilə kommersiya müəssisələri

1. Hökumətin iqtisadi fəaliyyətinin genişləndirilməsi xüsusi qanunlar əsasında tez-tez müəssisələrin təşkilatlara çevrilməsinə gətirib çıxarır. Bu müəssisələr hökumətin onlarda əhəmiyyətli iştirakı, bəzi hallarda isə bu iştirak əksəriyyət təşkil etdiyi və ya mütləq əksəriyyət kimi təsir göstərdiyi hallarda həmçinin Ali Audit Qurumunun audit obyektı olmalıdır.
2. Bu auditlərin sonrakı (post) audit kimi həyata keçirilməsi daha məqsədə müvafiqdir; onlar qənaətlilik, effektivlik və təsirlilik kimi məsələlərə yönəldilməlidir.
3. Belə müəssisələrin auditı haqqında parlament və ictimaiyyət üçün hesabatlar istehsalat və ticarət sirrlərinin qorunması tələblərinə əməl olunmaqla tərtib olunmalıdır.

Maddə 24. Subsidiya verilən qurumların auditı

1. Ali audit orqanı dövlət fondlarından ayrılan subsidiyaların istifadəsinin auditini həyata keçirmək səlahiyyətinə malik olmalıdır.
2. Təşkilatın gəlir və ya kapitalında subsidiyanın payı xüsusilə çox olduqda, zəruri hallarda audit subsidiya verilən təşkilatın bütün maliyyə fəaliyyətini əhatə etməlidir.
3. Subsidiyadan sui-istifadə halı aşkar edilərsə itkilərin əvəzinin ödənilməsi tələb olunmalıdır.

Maddə 25. Beynəlxalq və çoxmillətli qurumların auditı

1. Xərcləri üzv dövlətlərin ödəmələri hesabına ödənilən beynəlxalq və çoxmillətli təşkilatlar ayrı-ayrı ölkələrdə keçirilən auditə oxşar xarici müstəqil auditin keçirilməsini tələb edə bilər.
2. Belə auditlər bu qurumlarda istifadə edilən resursların səviyyəsi və məqsədləri nəzərə alınmaqla həyata keçirilsə də, onlar üzv ölkələrdən auditı aparan Ali Audit Qurumunun mənsub olduğu dövlətin prinsiplərinə uyğun həyata keçirilməlidir.
3. Belə auditin müstəqilliyinin təmin edilməsi üçün xarici auditin əksər üzvləri əsasən Ali Audit Qurumundan təyin edilməlidirlər.